

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.

Ефективна економіка. 2026. № 4.

ISSN 2307-2105

Copyright © The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2026.4.49>

УДК 339.37:658.5:338.439

М. М. Ільчук,

д. е. н., професор, завідувач кафедри організації підприємництва та біржової діяльності,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5129-6110>

А. В. Кириченко,

к. е. н., доцент кафедри організації підприємництва та біржової діяльності,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5647-7698>

О. А. Томашевська,

к. е. н., доцент кафедри організації підприємництва та біржової діяльності,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2444-7259>

С. І. Ус,

к. е. н., доцент кафедри організації підприємництва та біржової діяльності,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4296-5957>

В. Ю. Томашевський,

асистент кафедри організації підприємництва та біржової діяльності,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-1139-1372>

**ЕФЕКТИВНІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ РОЗДРІБНОЇ
ТОРГІВЛІ ПРОДОВОЛЬЧИМИ ТОВАРАМИ**

*M. Ilchuk,
Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of
Entrepreneurship Organization and Exchange Activity,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine*

*A. Kyrychenko,
PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Entrepreneurship
Organization and Exchange Activity,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine*

*O. Tomashevskya,
PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Entrepreneurship
Organization and Exchange Activity,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine*

*S. Us,
PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Entrepreneurship
Organization and Exchange Activity,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine*

*V. Tomashevskiy,
Assistant of the Department of Entrepreneurship Organization and Exchange
Activity, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine*

EFFICIENCY OF THE FUNCTIONING OF RETAIL ENTERPRISES IN FOOD PRODUCTS TRADE

У статті досліджено теоретичні та прикладні засади забезпечення ефективності функціонування підприємств роздрібної торгівлі продовольчими товарами в умовах трансформації економічного середовища, посилення конкуренції та зростання невизначеності, зумовленої воєнними та макроекономічними чинниками. Узагальнено сучасні наукові підходи до трактування економічної ефективності діяльності торговельних підприємств, що розглядається як комплексна категорія, яка інтегрує

фінансово-економічні результати, операційну результативність, маркетингову ефективність, якість обслуговування споживачів та логістичну оптимальність.

Визначено ключові фактори впливу на ефективність функціонування підприємств роздрібної торгівлі продовольчими товарами, серед яких особливе місце займають рівень платоспроможного попиту населення, динаміка цін на продовольчі товари, ефективність управління товарними запасами, організація постачання та рівень розвитку логістичної інфраструктури, а також впровадження цифрових технологій у бізнес-процеси. Обґрунтовано, що в сучасних умовах значного поширення набувають омніканальні моделі торгівлі, які поєднують традиційні та електронні канали збуту, забезпечуючи підвищення доступності товарів і зростання лояльності споживачів.

Проаналізовано вплив воєнних умов на функціонування підприємств роздрібної торгівлі, що проявляється у порушенні логістичних ланцюгів, зростанні транспортних витрат, зміні географії постачань, коливаннях попиту та посиленні ризиків діяльності. Встановлено, що в таких умовах ключового значення набувають гнучкість управлінських рішень, диверсифікація каналів постачання, оптимізація витрат і підвищення стійкості бізнес-моделей.

Обґрунтовано доцільність застосування інтегрованого підходу до оцінювання ефективності функціонування підприємств роздрібної торгівлі продовольчими товарами, який базується на системі взаємопов'язаних показників, що відображають як кінцеві результати діяльності, так і ефективність використання ресурсного потенціалу. Запропоновано напрями підвищення ефективності, зокрема шляхом цифровізації управління, удосконалення системи управління товарними потоками, впровадження сучасних аналітичних інструментів, розвитку клієнтоорієнтованих підходів та зміцнення партнерських відносин у ланцюгах постачання. Практична значущість результатів полягає у можливості їх використання при

формуванні стратегій розвитку підприємств роздрібної торгівлі в умовах високого рівня ризиків та динамічних змін ринкового середовища.

The article examines the theoretical and applied foundations for ensuring the efficiency of functioning of retail enterprises in food products trade under conditions of economic transformation, intensified competition, and increased uncertainty caused by wartime and macroeconomic factors. Modern scientific approaches to interpreting the economic efficiency of trade enterprises are generalized, where efficiency is considered as a complex category integrating financial and economic results, operational performance, marketing effectiveness, quality of customer service, and logistics optimization.

Key factors influencing the efficiency of retail enterprises in food products trade are identified, among which a special role is played by the level of effective consumer demand, price dynamics for food products, efficiency of inventory management, organization of supply processes, the level of logistics infrastructure development, and the implementation of digital technologies in business processes. It is substantiated that under current conditions, omnichannel trade models are becoming increasingly widespread, combining traditional and electronic sales channels, thus enhancing product availability and increasing customer loyalty.

The impact of wartime conditions on the functioning of retail enterprises is analyzed, manifesting in disruptions of supply chains, rising transportation costs, changes in supply geography, fluctuations in demand, and increased operational risks. It is established that in such conditions, flexibility of managerial decisions, diversification of supply channels, cost optimization, and strengthening the resilience of business models become critically important.

The expediency of applying an integrated approach to evaluating the efficiency of retail enterprises in food products trade is substantiated. This approach is based on a system of interrelated indicators reflecting both final performance outcomes and the efficiency of resource utilization. Directions for improving efficiency are proposed, including digitalization of management

processes, enhancement of inventory and supply chain management systems, implementation of modern analytical tools, development of customer-oriented approaches, and strengthening of partnerships within supply chains. The practical significance of the obtained results lies in their applicability for developing effective strategies for retail enterprises under conditions of high risks and dynamic market changes.

Ключові слова: *ефективність функціонування, роздрібна торгівля, продовольчі товари, торговельні підприємства, економічна ефективність, управління товарними запасами, логістика, омніканальна торгівля, цифровізація, конкурентоспроможність, споживчий попит, ризики, воєнні умови.*

Keywords: *efficiency of functioning, retail trade, food products, retail enterprises, economic efficiency, inventory management, logistics, omnichannel retailing, digitalization, competitiveness, consumer demand, risks, wartime conditions.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У сучасних умовах розвитку національної економіки підприємства торгівлі продовольчими товарами відіграють ключову роль у забезпеченні продовольчої безпеки, стабільності споживчого ринку та формуванні якості життя населення. Особливої ваги їх ефективне функціонування набуває в умовах посткризового відновлення економіки України, що супроводжується наслідками воєнних дій, порушенням логістичних ланцюгів, змінами у структурі споживчого попиту та трансформацією ринкового середовища.

Сучасні підходи до оцінювання ефективності діяльності підприємств передбачають врахування не лише економічних результатів, але й соціальних та екологічних аспектів, що відповідає логіці сталого розвитку. Важливим концептуальним підґрунтям дослідження є положення Резолюції Генеральної Асамблеї ООН “Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року” [1]. У межах цієї резолюції визначено 17 Цілей

сталого розвитку, спрямованих на забезпечення збалансованого поєднання економічного зростання, соціального добробуту та екологічної стійкості. У цьому контексті запропонований у дослідженні підхід до оцінювання ефективності функціонування підприємств торгівлі продовольчими товарами, що базується на інтеграції економічної, соціальної та екологічної складових, узгоджується з логікою Цілей сталого розвитку та адаптує її до рівня галузевого аналізу. Для підприємств торгівлі продовольчими товарами це означає необхідність забезпечення оптимального поєднання економічної ефективності (прибутковість, рентабельність, продуктивність), соціальної ефективності (задоволення потреб споживачів, умови праці, соціальна відповідальність) та екологічної ефективності (раціональне використання ресурсів, зменшення негативного впливу на довкілля).

Паралельно відбувається інтенсивна цифрова трансформація торговельної сфери, яка впливає на всі складові ефективності діяльності підприємств. Використання цифрових технологій сприяє оптимізації витрат, підвищенню якості обслуговування споживачів та зменшенню екологічного навантаження через раціоналізацію логістики та зменшення втрат продукції.

У цих умовах дослідження ефективності функціонування підприємств торгівлі продовольчими товарами з урахуванням економічної, соціальної та екологічної складових набуває особливої актуальності, оскільки дозволяє сформулювати комплексне бачення розвитку галузі в умовах посткризового відновлення.

Ефективність функціонування підприємств торгівлі продовольчими товарами в сучасних умовах розглядається як багатовимірна категорія, що відображає результативність використання ресурсів і здатність підприємств до сталого розвитку. У рамках сучасних наукових підходів ефективність доцільно розглядати у взаємозв'язку трьох складових: економічної, соціальної та екологічної, що відповідає принципам сталого розвитку.

Економічна ефективність характеризує здатність підприємств забезпечувати прибутковість і фінансову стійкість, соціальна – орієнтацію на задоволення потреб споживачів і працівників, а також соціальну відповідальність бізнесу, тоді як екологічна ефективність відображає ступінь

впливу господарської діяльності на навколишнє середовище та рівень раціонального використання природних ресурсів.

Посткризовий етап розвитку економіки України супроводжується необхідністю адаптації підприємств до нових умов функціонування, відновлення економічної активності та підвищення їх стійкості до зовнішніх шоків. У цих умовах цифрова трансформація виступає важливим інструментом підвищення ефективності, оскільки сприяє оптимізації бізнес-процесів, покращенню якості управління та формуванню нових моделей взаємодії зі споживачами.

З урахуванням зазначеного, виникає необхідність комплексного дослідження ефективності функціонування підприємств торгівлі продовольчими товарами з позицій економічної, соціальної та екологічної складових, а також визначення ключових напрямів її підвищення в умовах посткризового відновлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз сучасних наукових публікацій свідчить, що значна увага приділяється взаємозв'язку між ESG-підходами, цифровою трансформацією та ефективністю діяльності підприємств, зокрема через призму фінансових результатів, інновацій та управлінських рішень (С. Гришунін, Е. Бурова, С. Сулоєва; Х. У. Рахман, М. Захід, М. А. С. Аль Фар'ян; Р. Башир, М. Ф. Чишті, І. Хан та ін.; Ч. Ван, Ц. Чжан, Р. Ву, Л. Ша). У працях зарубіжних дослідників обґрунтовується використання аналітичних і багатокритеріальних методів оцінювання ефективності та сталості, зокрема методу аналізу ієрархій та інтегральних показників (Т. Сааті; Х. А. Гомес-Лімон, М. Арріаса, М. Д. Герреро-Баена), що створює методичну основу для комплексного аналізу діяльності підприємств. Вітчизняні дослідження (М. Ільчук, А. Кириченко, О. Томашевська, С. Ус, Є. Іванов; М. Ільчук, А. Кириченко, Р. Любар, О. Томашевська, Є. Іванов) акцентують увагу на трансформації роздрібної торгівлі продовольчими товарами в умовах воєнних викликів, зокрема адаптації бізнес-структур, логістичних механізмів і змін у споживчому попиті. Водночас недостатньо дослідженими залишаються питання інтеграції підходів оцінювання ефективності з урахуванням галузевої специфіки

роздрібної торгівлі продовольчими товарами та впливу кризових і воєнних факторів, що зумовлює необхідність подальших наукових розвідок у цьому напрямі.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є узагальнення методичних і практичних аспектів ефективності функціонування підприємств торгівлі продовольчими товарами з урахуванням її економічної, соціальної та екологічної складових.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній економічній теорії ефективність функціонування підприємств розглядається як комплексна категорія, що відображає співвідношення між отриманими результатами діяльності та використаними ресурсами. У класичному розумінні ефективність ототожнюється з економічною результативністю, однак у сучасних умовах її зміст значно розширився.

У сучасних наукових дослідженнях ефективність функціонування підприємств розглядається в межах різних концептуальних підходів, зокрема ресурсного, результативного, інтегрального, стейкхолдерського та підходу сталого розвитку. Ресурсний підхід [2] акцентує увагу на ефективності використання ресурсів підприємства, тоді як результативний [3] – на досягненні цільових показників діяльності. Інтегральний підхід (4) передбачає узагальнення різномірних показників у єдиний індекс ефективності. Стейкхолдерський підхід [5] враховує інтереси зацікавлених сторін, а підхід сталого розвитку [6; 7] – інтеграцію економічної, соціальної та екологічної ефективності.

Незважаючи на різноманітність підходів до оцінювання ефективності, більшість із них мають обмеження щодо комплексного врахування специфіки підприємств торгівлі продовольчими товарами. Зокрема, ресурсний та результативний підходи зосереджені переважно на економічних аспектах діяльності, тоді як інтегральні моделі часто не враховують галузеві особливості та вплив цифрової трансформації. Стейкхолдерський підхід, хоча й розширює рамки аналізу, не завжди забезпечує можливість кількісного оцінювання. У свою чергу, підхід сталого розвитку потребує адаптації до специфіки торговельної діяльності, зокрема з урахуванням

доступності статистичних даних. Це обумовлює необхідність розробки комплексної методики оцінювання ефективності, що поєднує економічні, соціальні та екологічні показники та враховує сучасні трансформаційні процеси.

На відміну від існуючих підходів, у даному дослідженні запропоновано комплексну модель оцінювання ефективності, яка інтегрує економічну, соціальну та екологічну складові з урахуванням впливу цифрової трансформації та умов посткризового відновлення. Що дозволяє узагальнити економічні, соціальні та екологічні аспекти діяльності підприємств у посткризовий період, враховуючи специфіку українського ринку [8; 9].

Запропонована на рисунку 1 модель відображає взаємозв'язок між зовнішніми факторами, цифровою трансформацією, бізнес-процесами та результативними показниками ефективності, а також враховує наявність зворотних зв'язків, що забезпечують адаптивність підприємств до змінного середовища.

Для кількісного оцінювання ефективності функціонування підприємств роздрібної торгівлі продовольчими товарами запропоновано систему основних показників, згрупованих за економічною, соціальною та екологічною складовими. Такий підхід дозволяє інтегрувати різноманітні аспекти діяльності підприємств у комплексну оцінку ефективності, що відповідає принципам сталого розвитку (таблиця 1).

Економічна ефективність формується як середнє значення нормованих показників:

$$E_{econ} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n x_i^{norm}, \quad (1)$$

де x_i^{norm} – нормований показник економічної ефективності (рентабельність, товарооборот на 1 підприємство, продуктивність праці).

Використання середнього нормованих показників дозволяє порівнювати різноманітні показники за єдиною шкалою, забезпечуючи коректне агрегування економічної ефективності.

Соціальна ефективність визначається аналогічно:

$$E_{soc} = \frac{1}{m} \sum_{j=1}^m y_j^{norm}, \quad (2)$$

де y_j^{norm} – нормовані соціальні показники (середня заробітна плата, зайнятість у торгівлі, товарооборот на 1 особу).

Екологічна ефективність розраховується як середнє нормованих показників:

$$E_{eco} = \frac{1}{k} \sum_{l=1}^k z_l^{norm}, \quad (3)$$

де z_l^{norm} – нормовані показники екологічної ефективності (частка органічної продукції, темп росту органічної продукції, витрати на 1 грн товарообороту – обернений показник).

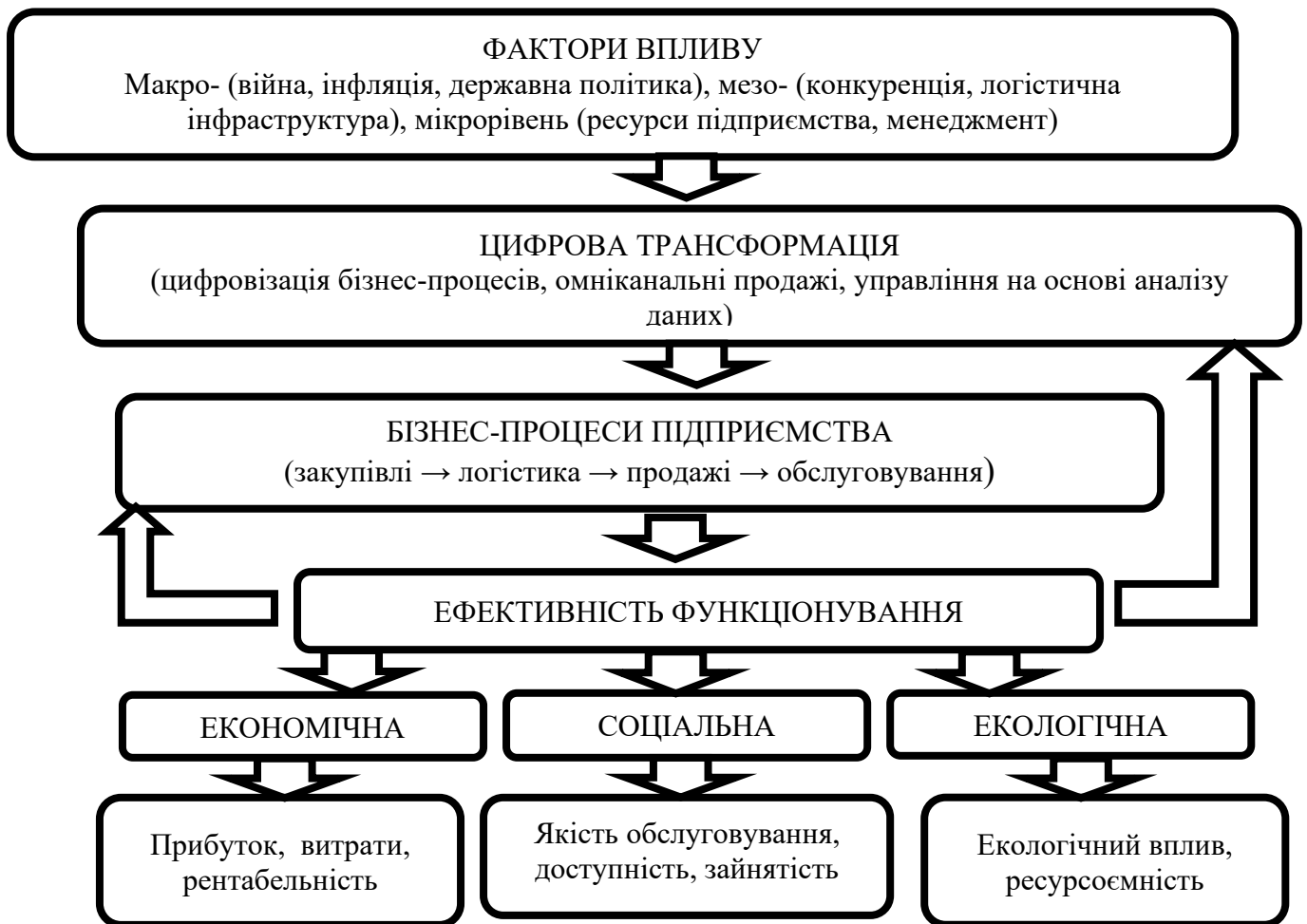

Рис. 1. Концептуальна модель формування ефективності функціонування підприємств торгівлі продовольчими товарами в умовах посткризового відновлення

Джерело: авторська розробка.

Таблиця 1. Система основних показників ефективності функціонування підприємств роздрібної торгівлі продовольчими товарами

Показник	Формула
Економічна ефективність	
Товарооборот на 1 підприємство, млрд грн/підприємство	Товарооборот / кількість підприємств
Рентабельність, %	Прибуток / витрати*100
Продуктивність праці, млн грн/особу	Товарооборот / кількість працівників
Соціальна ефективність	
Зайнятість у торгівлі, осіб	Кількість зайнятих у галузі
Середня зарплата, грн/міс	Фонд оплати праці / кількість працівників
Товарооборот на 1 особу, тис грн/особу	Товарооборот / населення
Екологічна ефективність	
Ресурсомісткість, грн/грн обороту	Витрати / товарооборот
Екологічна орієнтація, %	Частка органічної продукції
Динаміка екологізації, %	Темп зростання органічної продукції

Джерело: авторська розробка.

Врахування оберненого показника витрат на 1 грн товарообороту дозволяє врахувати ресурсомісткість діяльності підприємства як компонент екологічної ефективності, оскільки прямі дані про витрати на органічну продукцію часто відсутні.

Для комплексної оцінки функціонування підприємств роздрібної торгівлі пропонується інтегральний показник, що поєднує економічну, соціальну та екологічну ефективність:

$$IE = \alpha E_{econ} + \beta E_{soc} + \gamma E_{eco}, \quad (4)$$

де, α, β, γ – вагові коефіцієнти.

Вагові коефіцієнти ($\alpha = 0,4$; $\beta = 0,3$; $\gamma = 0,3$) визначено з урахуванням пріоритетності економічної ефективності у період посткризового відновлення, коли забезпечення фінансової стійкості підприємств є ключовою умовою їх функціонування. Такий підхід узгоджується з науковою практикою інтегрального оцінювання, відповідно до якої вагові коефіцієнти можуть визначатися експертним шляхом або із застосуванням формалізованих методів, зокрема методу аналізу ієрархій (АНР) [10]. При цьому запропоновані ваги відображають домінуючу роль економічної складової в умовах посткризового відновлення при збереженні значущості соціальних та екологічних аспектів. Вибір вагових коефіцієнтів також

обумовлений специфікою галузі торгівлі продовольчими товарами та цілями дослідження. Запропонована система ваг є гнучкою та може бути адаптована залежно від умов аналізу або уточнена із застосуванням формалізованих методів багатокритеріального оцінювання.

Щоб об'єднати показники, використовується нормалізація:

Для стимуляторів:

$$x^{norm} = \frac{x - x_{min}}{x_{max} - x_{min}}, \quad (5)$$

Для дестимуляторів:

$$x^{norm} = \frac{x_{max} - x}{x_{max} - x_{min}}, \quad (6)$$

Інтерпретація інтегрального показника здійснюється за умовною шкалою: 0-0,3 – низька ефективність; 0,3-0,6 – середня; 0,6-1,0 – висока. Такий вибір відповідає класичному методу рівних інтервалів для нормованих показників. У багатьох дослідженнях з композитних/інтегральних індикаторів застосовується саме поділ на трьох- або чотирирівневі шкали [11; 12]. Діапазони дозволяють зручно класифікувати підприємства за рівнем комплексної результативності, забезпечуючи наочність та оперативність аналізу, а також уніфікацію критеріїв порівняння між підприємствами та регіонами.

Вибір трьох категорій (низька, середня, висока) відповідає практиці оцінки інтегральних показників у дослідженнях сталого розвитку та багатокритеріальної оцінки ефективності, що дозволяє адаптувати підхід до рівня галузевого аналізу та управлінських потреб.

Такий підхід забезпечує простоту аналітичної інтерпретації та узгоджується з практикою побудови інтегральних індексів у соціально-економічних дослідженнях. За потреби межі інтервалів можуть бути уточнені на основі статистичних характеристик вибірки.

Інтегральний показник дозволяє оцінити комплексну результативність підприємства, враховуючи економічну, соціальну та екологічну складові на єдиній шкалі, що забезпечує зручність порівняння підприємств та аналіз тенденцій розвитку галузі.

Запропонована методика комплексної оцінки ефективності функціонування підприємств роздрібної торгівлі продовольчими товарами має високий практичний потенціал для управлінців та регуляторів. Вона дозволяє:

для менеджменту підприємств – оперативно оцінювати ефективність бізнес-процесів, ідентифікувати слабкі місця та планувати стратегічні та тактичні заходи щодо підвищення економічної, соціальної та екологічної ефективності;

для державних органів і регуляторів – порівнювати ефективність діяльності різних підприємств і регіонів, визначати пріоритетні напрями підтримки галузі, моніторити динаміку розвитку органічного ринку та оцінювати вплив політик сталого розвитку;

для інвесторів та зацікавлених сторін – надавати прозору, інтегровану інформацію про результативність діяльності підприємств у ключових вимірах сталого розвитку, що сприяє прийняттю обґрунтованих рішень щодо інвестування та партнерства.

Таким чином, методика забезпечує комплексний, кількісний та порівняльний підхід до оцінки ефективності функціонування підприємств торгівлі продовольчими товарами, що робить її корисним інструментом для стратегічного планування, моніторингу та прийняття управлінських рішень у посткризовому контексті.

Для подальшого застосування запропонованої методики до оцінки ефективності функціонування підприємств роздрібної торгівлі продовольчими товарами необхідно використати наявні статистичні дані щодо фінансових, соціальних та екологічних показників. Представлені значення (табл. 2) дозволяють розпочати розрахунок економічної, соціальної та екологічної ефективності за допомогою нормалізації показників та подальшого обчислення інтегрального індексу. Цей етап формує основу для кількісного аналізу динаміки ефективності підприємств у період посткризового відновлення та дозволяє ідентифікувати тенденції розвитку галузі.

Таблиця 2. Вихідні дані для розрахунку економічної, соціальної та екологічної ефективності підприємств роздрібної торгівлі продовольчими товарами (2018-2024 рр.)

Показник	Рік						
	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Економічна ефективність							
Товарооборот продовольчих товарів, млрд грн	289,70	336,59	384,09	449,76	393,61	529,73	646,12
Кількість підприємств, шт*	178152	180236	178480	169702	140220	150128	152347
Фінансовий результат до оподаткування, млрд грн	3,87	8,59	1,94	12,38	-6,31	0,88	9,31
Витрати на збут, млрд грн	50,91	74,88	97,93	94,62	86,19	129,46	152,76
Кількість зайнятих працівників, осіб	590757	559412	603606	595490	476515	494301	478538
Соціальна ефективність							
Середня заробітна плата в торгівлі, грн/міс	н.д.	н.д.	12028,0	14556,0	18346,0	21797,0	28040,0
Кількість зайнятих працівників, осіб	590757	559412	603606	595490	476515	494301	478538
Товарооборот продовольчих товарів, млрд грн	289,70	336,59	384,09	449,76	393,61	529,73	646,12
Кількість підприємств, шт*	178152	180236	178480	169702	140220	150128	152347
Населення України, млн осіб	42,38	42,15	41,90	41,59	41,16	н. д.	н. д.
Екологічна ефективність							
Внутрішній ринок органічної продукції, млн грн	590	575	709	900	627	982	1164
Витрати на збут, млн грн	50,85	73,09	95,63	92,41	82,17	125,59	147,47
Товарооборот продовольчих товарів, млрд грн	289,70	336,59	384,09	449,76	393,61	529,73	646,12

*спеціалізовані, неспеціалізовані магазини та підприємства, що торгують з лотків, на ринках (інші показники також враховують дані по цим підприємствам).

Джерело: побудовано авторами за [13-19].

На основі представлених вихідних даних (таблиця 2) застосована запропонована методика для розрахунку економічної, соціальної та

екологічної ефективності підприємств роздрібної торгівлі продовольчими товарами (таблиця 3).

Таблиця 3. Комплексна оцінка ефективності функціонування підприємств роздрібної торгівлі продовольчими товарами (2018-2024 рр.)

Показник	Рік						
	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Економічна ефективність							
Товарооборот на 1 підприємство, млн грн/підприємство	1,63	1,87	2,15	2,65	2,81	3,53	4,24
Рентабельність, %	7,61	11,47	1,98	13,09	-7,32	0,68	6,10
Продуктивність, праці млн грн/особу	0,49	0,60	0,64	0,76	0,83	1,07	1,35
Соціальна ефективність							
Зайнятість у торгівлі, осіб	590757	559412	603606	595490	476515	494301	478538
Середня зарплата, грн/міс	н.д.	н.д.	12028	14556	18346	21797	28040
Товарооборот на 1 особу, тис грн/особу	6,84	7,99	9,16	10,82	9,56	н. д.	н. д
Екологічна ефективність							
Ресурсомісткість, грн/грн обороту	0,0001755	0,0002173	0,0002491	0,0002055	0,0002088	0,0002370	0,0002283
Екологічна орієнтація, %	0,20	0,17	0,18	0,20	0,16	0,19	0,18
Динаміка екологізації, %	-	-2,54	23,30	26,97	-30,33	56,58	18,49

Джерело: авторські розрахунки на основі даних таблиці 2 та розробленої методики.

Аналіз таблиці 3 дає підстави стверджувати, що спостерігається стійке зростання товарообороту на 1 підприємство з 1,63 млн грн у 2018 р. до 4,24 млн грн у 2024 р. Це вказує на підвищення середнього обсягу товарообороту на підприємство, що свідчить про концентрацію продажів у великих мережах та оптимізацію структури торгівлі. Коливання рентабельності від -7,32% (2022 р.) до 13,09% (2021 р.) відображає нестабільність фінансових результатів, зумовлену зовнішніми кризовими факторами (воєнні дії, порушення логістики). 2022 р. – негативна рентабельність через спад товарообороту і високі витрати, 2023-2024 рр. – ознаки поступового

відновлення. Зростання продуктивності від 0,49 млн грн/особу (2018 р.) до 1,35 млн грн/особу (2024 р.) демонструє підвищення ефективності використання робочої сили, що може бути наслідком автоматизації та цифрової трансформації бізнес-процесів. Отже, економічна ефективність зростає в довгостроковій перспективі, незважаючи на кризові коливання, що свідчить про адаптивність підприємств і концентрацію ресурсів.

Аналіз таблиці 3 дає підстави стверджувати, що спостерігається стійке зростання товарообороту на 1 підприємство з 1,63 млн грн у 2018 р. до 4,24 млн грн у 2024 р. Це вказує на підвищення середнього обсягу товарообороту на підприємство, що свідчить про концентрацію продажів у великих мережах та оптимізацію структури торгівлі. Коливання рентабельності від -7,32% (2022 р.) до 13,09% (2021 р.) відображає нестабільність фінансових результатів, зумовлену зовнішніми кризовими факторами (воєнні дії, порушення логістики). 2022 р. – негативна рентабельність через спад товарообороту і високі витрати, 2023-2024 рр. – ознаки поступового відновлення. Зростання продуктивності від 0,49 млн грн/особу (2018 р.) до 1,35 млн грн/особу (2024 р.) демонструє підвищення ефективності використання робочої сили, що може бути наслідком автоматизації та цифрової трансформації бізнес-процесів. Отже, економічна ефективність зростає в довгостроковій перспективі, незважаючи на кризові коливання, що свідчить про адаптивність підприємств і концентрацію ресурсів.

Чисельність працівників коливається в межах 476-603 тис. осіб. Зниження у 2022 р. відповідає кризовим умовам, поступове відновлення у 2023-2024 рр. Спостерігається стабільне зростання середньої заробітної плати в торгівлі (з 12 028 грн у 2020 р. до 28 040 грн у 2024 р.), що відображає індексацію заробітної плати та прагнення підприємств утримати кадри у складних умовах. Зростання товарообороту на 1 особу до 10,82 тис грн/особу у 2021 р., падіння у 2022 р. (9,56 тис грн) свідчить про коливання споживчого попиту та вплив зовнішніх шоків. В цілому соціальна ефективність демонструє чутливість до зовнішніх факторів, однак зростання

зарплат і продуктивності на 1 працівника свідчить про поступове підвищення стандартів праці.

Значення ресурсомісткості дуже низькі (порядку 0,00017-0,00024), що логічно, оскільки витрати на збут порівняно з оборотом невеликі. Зростання у 2020-2023 рр. може свідчити про збільшення витрат на логістику, упаковку та транспортування. Частка органічної продукції у загальному обороті невисока (0,16-0,20%), що вказує на початковий етап розвитку ринку органіки. Незначне зростання у 2023-2024 рр. свідчить про відновлення попиту на органічну продукцію. Високі коливання динаміки екологізації (-30,33% у 2022 р., +56,58% у 2023 р.) відображають нестійкість ринку органічної продукції через кризові фактори, логістичні обмеження та зміни у споживчих пріоритетах. Отже, екологічна ефективність є найбільш нестабільною складовою, що вимагає уваги щодо стимулювання ринку органічної продукції та оптимізації ресурсів.

Економічна ефективність відновлюється після кризових коливань, що свідчить про здатність підприємств адаптуватися. Соціальна ефективність демонструє відносну стабільність завдяки зростанню продуктивності і зарплат, але чисельність зайнятих змінюється у кризові роки. Екологічна ефективність поки низька і нестійка, що потребує політики стимулювання органічного виробництва та підвищення екологічної відповідальності підприємств. Посткризовий період показав критичну роль цифрової трансформації у підвищенні продуктивності та зниженні витрат. Інтегративний підхід дозволяє комплексно оцінити стійкість і адаптивність підприємств до зовнішніх шоків.

Першим кроком є нормалізація показників відповідно до їхнього характеру (стимулятори або дестимулятори), що забезпечує порівнянність даних різних одиниць вимірювання. Далі розраховується середнє значення нормованих показників для кожної складової ефективності: економічної, соціальної та екологічної. Отримані значення формують основу для визначення інтегрального показника ефективності, який відображає

комплексну результативність функціонування підприємств і дозволяє оцінювати динаміку їх розвитку у період посткризового відновлення. Такий підхід забезпечує наочність аналізу, дозволяє порівнювати підприємства між собою та робить методику практично корисною для управлінців і регуляторів при ухваленні рішень щодо оптимізації бізнес-процесів та стратегічного планування. Розрахунки з використанням формул 1-6 подано в таблиці 4.

Таблиця 4. Оцінка ефективності підприємств роздрібної торгівлі продовольчими товарами на основі інтегрального підходу

Рік	Складові ефективності (після нормалізації та усереднення)			Інтегральний показник	Рівень ефективності
	Економічна	Соціальна	Екологічна		
2018	0,211	0,900	0,491	0,51	середній
2019	0,447	0,755	0,358	0,52	середній
2020	0,308	0,828	0,744	0,59	середній
2021	0,714	0,973	0,817	0,82	високий
2022	0,178	0,598	0,179	0,31	низький (критичний спад)
2023	0,566	0,677	0,933	0,71	високий
2024	0,774	0,852	0,696	0,78	високий

Джерело: авторські розрахунки.

Результати розрахунку інтегрального показника ефективності свідчать про нерівномірну, але загалом позитивну динаміку функціонування підприємств роздрібної торгівлі продовольчими товарами в умовах посткризового відновлення. У 2018-2020 рр. значення інтегрального показника перебували в межах 0,51-0,59, що відповідає середньому рівню ефективності, із тенденцією до поступового зростання.

Найвищого значення показник досяг у 2021 р. (0,82), що свідчить про високий рівень ефективності та збалансований розвиток економічної, соціальної та екологічної складових.

У 2022 р. відбулося різке зниження інтегрального показника до 0,31, що відповідає низькому рівню ефективності та є наслідком впливу кризових факторів, зокрема воєнних дій, скорочення зайнятості, падіння рентабельності та нестабільності екологічних показників.

У 2023-2024 рр. спостерігається відновлення ефективності (0,71-0,78), що відповідає високому рівню, хоча й не досягає пікового значення 2021 р. Це свідчить про адаптацію підприємств до нових умов функціонування, підвищення продуктивності, зростання заробітної плати та поступову стабілізацію екологічних показників.

Таким чином, інтегральний показник підтверджує наявність циклу “зростання – криза – відновлення”, що є характерним для посткризового розвитку галузі, а також демонструє ключову роль економічної складової як драйвера загальної ефективності.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Теоретичні та прикладні підходи до оцінювання ефективності функціонування підприємств роздрібної торгівлі продовольчими товарами дозволили обґрунтувати доцільність її розгляду як багатовимірної категорії, що інтегрує економічну, соціальну та екологічну складові відповідно до принципів сталого розвитку . Запропонована методика інтегрального оцінювання, що базується на нормалізації показників і застосуванні вагових коефіцієнтів, забезпечує комплексність, порівнянність та аналітичну зручність оцінки результативності діяльності підприємств. Її використання дозволяє не лише оцінювати поточний стан підприємств, але й формувати інформаційну основу для прийняття управлінських рішень.

Проведений аналіз засвідчив наявність циклічної динаміки ефективності функціонування підприємств роздрібної торгівлі продовольчими товарами, що проявляється у послідовності етапів зростання, кризового спаду та відновлення. Найбільш критичним виявився 2022 рік, коли інтегральний показник ефективності суттєво знизився під впливом воєнних дій, порушення логістичних ланцюгів та скорочення економічної активності. Водночас у 2023–2024 рр. спостерігається відновлення ефективності, що свідчить про адаптивність підприємств, підвищення продуктивності праці та поступову стабілізацію ринкового середовища.

Ключовими напрямками підвищення ефективності функціонування підприємств є цифровізація бізнес-процесів, оптимізація логістичних систем, підвищення рівня клієнтоорієнтованості та розвиток екологічно відповідальних практик. Особливого значення набуває удосконалення інструментів державної підтримки та формування сприятливого інституційного середовища для розвитку роздрібної торгівлі. Перспективи подальших досліджень пов'язані з поглибленням методичних підходів до оцінювання ефективності з урахуванням регіональних особливостей, цифрових інновацій та інтеграції українського ринку до європейського економічного простору.

Література

1. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development : Resolution adopted by the United Nations General Assembly on 25 September 2015. URL: <https://sdgs.un.org/2030agenda>
2. Grishunin S., Burova E., Suloeva S. Assessment of impact of economic sustainability on shareholder return and economic profit of BRICS industrial companies following digital transformation strategy. International Journal of Technology. 2023. 14(8). P. 1685-1693. URL: <https://doi.org/10.14716/ijtech.v14i8.6842>
3. Assael J.-F., Carlier L., Challet D. Dissecting the explanatory power of ESG features on equity returns by sector, capitalization, and year with interpretable machine learning. arXiv. 2023. Article 2201.04393, version 5. URL: <https://doi.org/10.48550/arXiv.2201.04393>
4. Aljohani A. A decision-support framework for evaluating AI-enabled ESG strategies in the context of sustainable manufacturing systems. Scientific Reports. 2025. 15. Article 23864. URL: <https://doi.org/10.1038/s41598-025-09569-9>
5. Rahman H. U., Zahid M., Al-Faryan M. A. S. ESG and firm performance: The rarely explored moderation of sustainability strategy and top management

commitment. *Journal of Cleaner Production*. 2023. 404. Article 136859. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2023.136859>

6. Bashir R., Chishti M. F., Khan I., Khan N. R., Khan M. R., Ghouri A. The role of environmental, social and governance practices and green innovation in enhancing firm financial performance. *Discover Sustainability*. 2025. 6. Article 1445. URL: <https://doi.org/10.1007/s43621-025-02246-x>

7. Wang Z., Zhang C., Wu R., Sha L. From ethics to efficiency: Understanding the interconnected dynamics of ESG performance, financial efficiency, and cash holdings in China. *Finance Research Letters*. 2024. 64. Article 105419. URL: <https://doi.org/10.1016/j.frl.2024.105419>

8. Ilchuk, M., Kyrychenko, A., Tomashevskaya, O., Us, S., & Ivanov, Y. Retail food sales in Ukraine: From pre-war period to recovery prospects. *Economics and Business Management*. 2025. 16(1), 9-28. URL: <https://doi.org/10.31548/economics/1.2025.09>

9. Ilchuk, M., Kyrychenko, A., Liubar, R., Tomashevskaya, O., & Ivanov, Ye. Adaptation of business structures of wholesale and retail trade in food products to crisis phenomena using logistics mechanisms. *Economics and Business Management*. 2025. 16(3), 27-49. URL: <https://doi.org/10.31548/economics/3.2025.27>

10. Saaty T. L. The Analytic Hierarchy Process. New York: McGraw-Hill. 1980.

11. Gómez-Limón J. A., Arriaza M., Guerrero-Baena M. D. Building a composite indicator to measure environmental sustainability using alternative weighting methods. *Sustainability*. 2020. 12(11). Article 4398. URL: <https://doi.org/10.3390/su12114398>

12. Díaz-Balteiro L., Romero C. Sustainability of forest management plans: A discrete goal programming approach. *Journal of Environmental Management*. 2004. 71(4). 351-359. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2004.04.001>

13. Показники діяльності підприємств. URL:
https://stat.gov.ua/uk/explorer?urn=SSSU%3ADF_ECONOMY_STRUCTURAL_CHANGES_ENTERPRISE%28~%29&filter=EP_05
14. Фінансові результати підприємств (річна). URL:
https://stat.gov.ua/uk/explorer?urn=SSSU%3ADF_ASSETS_EQUITY_LIABILITIES_FINANCIAL_RESULTS_FR_A%28~%29
15. Продаж і запаси товарів у торговій мережі (квартальна, річна). URL:
https://stat.gov.ua/uk/explorer?urn=SSSU%3ADF_SALE_AND_STOCKS_OF_GOODS_RETAIL_A_Q%28~%29&filter=TRNVR_RTL_ENTRP
16. Показники діяльності суб'єктів господарювання. URL:
https://stat.gov.ua/uk/explorer?urn=SSSU%3ADF_ECONOMY_STRUCTURAL_CHANGES_BUSINESS_ENTITY%28~%29&filter=BE_33
17. Показники діяльності суб'єктів господарювання. URL:
https://stat.gov.ua/uk/explorer?urn=SSSU%3ADF_ECONOMY_STRUCTURAL_CHANGES_BUSINESS_ENTITY%28~%29&filter=BE_48
18. Чисельність та склад населення. URL:
https://stat.gov.ua/uk/explorer?urn=SSSU%3ADF_POPULATION_STRUCTURE%28~%29&filter=PNMI_01
19. Середня місячна заробітна плата за галузями. URL:
<https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/average/branch/>

References

1. United Nations General Assembly (2015), Resolution “Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development”, available at: <https://sdgs.un.org/2030agenda> (Accessed 25 March 2026).
2. Grishunin, S., Burova, E. and Suloeva, S. (2023), “Assessment of impact of economic sustainability on shareholder return and economic profit of BRICS industrial companies following digital transformation strategy”, *International Journal of Technology*, vol.14(8), pp. 1685-1693. <https://doi.org/10.14716/ijtech.v14i8.6842>

3. Assael, J.-F., Carlier, L. and Challet, D. (2023), “Dissecting the explanatory power of ESG features on equity returns by sector, capitalization, and year with interpretable machine learning”, arXiv, Article 2201.04393, version 5. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2201.04393>

4. Aljohani, A. (2025), “A decision support framework for evaluating AI enabled ESG strategies in the context of sustainable manufacturing systems”, Scientific Reports, vol.15, Article 23864. <https://doi.org/10.1038/s41598-025-09569-9>

5. Rahman, H. U., Zahid, M., Al and Faryan, M. A. S. (2023), “ESG and firm performance: The rarely explored moderation of sustainability strategy and top management commitment”, Journal of Cleaner Production, vol.404, Article 136859. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2023.136859>

6. Bashir, R., Chishti, M. F., Khan, I., Khan, N. R., Khan, M. R. and Ghouri, A. (2025), “The role of environmental, social and governance practices and green innovation in enhancing firm financial performance”, Discover Sustainability, vol.6, Article 1445. <https://doi.org/10.1007/s43621-025-02246-x>

7. Wang, Z., Zhang, C., Wu, R. and Sha, L. (2024), “From ethics to efficiency: Understanding the interconnected dynamics of ESG performance, financial efficiency, and cash holdings in China”, Finance Research Letters, vol.64, Article 105419. <https://doi.org/10.1016/j.frl.2024.105419>

8. Ilchuk, M., Kyrychenko, A., Tomashevskaya, O., Us, S., & Ivanov, Y. (2025), “Retail food sales in Ukraine: From pre-war period to recovery prospects”, Economics and Business Management, vol.16(1), pp. 9-28. <https://doi.org/10.31548/economics/1.2025.09>

9. Ilchuk, M., Kyrychenko, A., Liubar, R., Tomashevskaya, O., & Ivanov, Ye. (2025), “Adaptation of business structures of wholesale and retail trade in food products to crisis phenomena using logistics mechanisms”, Economics and Business Management, vol.16(3), pp. 27-49. <https://doi.org/10.31548/economics/3.2025.27>

10. Saaty, T. L. (1980), *The Analytic Hierarchy Process*, McGraw-Hill, New York, USA.

11. Gómez Limón, J. A., Arriaza, M. and Guerrero Baena, M. D. (2020), “Building a composite indicator to measure environmental sustainability using alternative weighting methods”, *Sustainability*, vol.12(11), Article 4398. <https://doi.org/10.3390/su12114398>

12. Díaz Balteiro, L. and Romero, C. (2004), “Sustainability of forest management plans: A discrete goal programming approach”, *Journal of Environmental Management*, vol.71(4), pp. 351-359. <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2004.04.001>

13. State Statistics Service of Ukraine (2026), “Enterprise performance indicators”, available at: https://stat.gov.ua/uk/explorer?urn=SSSU%3ADF_ECONOMY_STRUCTURAL_CHANGES_ENTERPRISE%28~%29&filter=EP_05 (Accessed 25 March 2026).

14. State Statistics Service of Ukraine (2026), “Financial results of enterprises (annual)”, available at: https://stat.gov.ua/uk/explorer?urn=SSSU%3ADF_ASSETS_EQUITY_LIABILITIES_FINANCIAL_RESULTS_FR_A%28~%29 (Accessed 25 March 2026).

15. State Statistics Service of Ukraine (2026), “Sales and inventories of goods in the retail network (quarterly, annual)”, available at: https://stat.gov.ua/uk/explorer?urn=SSSU%3ADF_SALE_AND_STOCKS_OF_GOODS_RETAIL_A_Q%28~%29&filter=TRNVR_RTL_ENTRP (Accessed 25 March 2026).

16. State Statistics Service of Ukraine (2026), “Indicators of the performance of business entities”, available at: https://stat.gov.ua/uk/explorer?urn=SSSU%3ADF_ECONOMY_STRUCTURAL_CHANGES_BUSINESS_ENTITY%28~%29&filter=BE_33

17. State Statistics Service of Ukraine (2026), “Business activity indicators”, available at: https://stat.gov.ua/uk/explorer?urn=SSSU%3ADF_ECONOMY_STRUCTURAL_

CHANGES_BUSINESS_ENTITY%28~%29&filter=BE_48 (Accessed 25 March 2026).

18. State Statistics Service of Ukraine (2026), “Population size and composition”, available at: https://stat.gov.ua/uk/explorer?urn=SSSU%3ADF_POPULATION_STRUCTURE%28~%29&filter=PNMI_01 (Accessed 25 March 2026).

19. Minfin (2026), “Average monthly salary by industry”, available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/average/branch/> (Accessed 25 March 2026).

Отримано редакцією журналу / Received: 05.04.26

Прорецензовано / Revised: 15.04.26

Дата публікації / Published: 23.04.26